

Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" ve "Peter Camenzind" Eserlerinin Pierre Bourdieu'nun Kavramlarıyla Eğitim Açısından Değerlendirilmesi

Yalçın KAHYA

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü, Balıkesir, Türkiye
Department of Sociology, Faculty of
Humanities and Social Sciences,
Bandırma Onyedli Eylül University,
Balıkesir, Türkiye
ykahya@bandirma.edu.tr

Geliş Tarihi/Received 02.10.2024
Revizyon Tarihi/Revision 25.02.2025
Kabul Tarihi/Accepted 03.03.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 29.12.2025

Atıf:

Kahya, Y. (2025). Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" ve "Peter Camenzind" Eserlerinin Pierre Bourdieu'nun Kavramlarıyla Eğitim Açısından Değerlendirilmesi. *Edebiyat ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 75, 84-95.

Cite this article:

Kahya, Y. (2025). An Evaluation of Hermann Hesse's "Between the Wheels" and "Peter Camenzind" Novels in terms of Education with Pierre Bourdieu's Approaches. *Journal of Literature and Humanities*, 75, 84-95.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

An Evaluation of Hermann Hesse's "Between the Wheels" and "Peter Camenzind" Novels in terms of Education with Pierre Bourdieu's Approaches

Öz

Tarihsel süreç içerisinde eğitim olgusu sosyolojide hem sistem olarak hem de bireyler üzerindeki etkisi bağlamında tartışılan konular arasında yer almaktadır. Eğitimle ilgili çeşitli tartışmaların varlığı eğitimin çok yönlü ve karmaşık doğasını ortaya koymaktadır. Eğitim sistemleri kültürel, ekonomik ve sosyal bağlamlara göre farklılık göstermekte ve bu çeşitlilik, farklı yaklaşımlar ve argümanların gelişmesine neden olmaktadır. Konuya bütüncül bir şekilde yaklaşan sosyologlar eğitim konusunu ele alırken pek çok farklı kavramı bir arada kullanarak değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu çalışmada, Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" ve "Peter Camenzind" adlı romanlarındaki eğitim olgusu sosyolojik perspektiften incelenerek, ana karakterlerin eğitim süreçleri ve bu süreçlerin toplumsal etkileri Pierre Bourdieu'nun sosyolojik kavramları üzerinden analiz edilmiştir. Araştırma sürecinde metne bağlı ve yorum bilimine dayalı inceleme yöntemlerine başvurulmuştur. Araştırma sonuçları her iki romanda farklı var oluş koşullarına sahip olan baş karakterlerin farklı pratikler gösterdiği bunda da ailelerinin, eğitim kurumlarının ve yaşadıkları bölgenin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çarklar Arasında, Peter Camenzind, eğitim, habitus, alan.

Abstract

In the historical process, education has been among the topics discussed in sociology both as a system and in terms of its impact on individuals. The existence of various debates on education reveals the multifaceted and complex nature of education. Education systems differ according to cultural, economic, and social contexts and this diversity leads to different approaches and arguments. Sociologists, who approach the subject holistically, make evaluations by using many different concepts together while addressing the education issue. In this study, the phenomenon of education in Hermann Hesse's novels "Beneath the Wheel (Unterm Rad)" and "Peter Camenzind" is examined from a sociological perspective, and the educational processes of the main characters and the social effects of these processes are analyzed through Pierre Bourdieu's sociological concepts. In the research process, text-dependent and interpretive analysis methods are used. The results of the research show that the main characters in both novels, who have different conditions of existence, show different practices, and this is influenced by their families, educational institutions, and the region they live in.

Keywords: Unterm Rad, Peter Camenzind, education, habitus, field.

Giriş

Eğitim, toplumsal yapının merkezinde yer alan ve toplumun geleceğini şekillendiren önemli bir konudur. Günümüzde eğitimle ilgili çeşitli tartışmaların olması, eğitimin çok yönlü ve karmaşık bir olgu olduğunu göstermektedir. Eğitim sistemleri, farklı kültürel, ekonomik ve sosyal bağlamlara göre farklılık göstermekte ve bu da çeşitli yaklaşımların ve argümanların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Geçmişten günümüze farklı toplum yapılarında farklı zaman dilimlerinde farklı biçimler alan eğitim, diğer toplumsal kurumlarda olduğu gibi içinde bulundukları toplumun özelliklerini yansıtmaktadır (Değer, 2022, s. 109). Tarih boyunca eğitim sadece bilgi ve becerinin aktarımından ibaret olmayıp, çocukların topluma entegrasyonunu sağlamak ve kültürel değerleri aktarmak için kullanılan önemli bir araç olarak işlev görmüştür (Kanra, 2022, s. 58). Eğitim; akıl ve irade arasında denge sağlamak suretiyle insanın; büyüyeceği iklimi oluşturarak öğrenmeyi keyifli bir yolculuğa dönüştüren, merakını diri tutan, doğru düşünmeyi ve davranmayı öğreten ve insanın bedenî, zihni, ruhi, ahlâkî ve diğer tüm özelliklerinin dengeli gelişmesi ve olgunlaşmasını sağlayan çalışmalardır. Daha özlü ifadesiyle eğitim, her şeyle irtibatlı olan insanın, fitrat ve mizacının keşfedilerek geliştirilmesidir (Demir, 2024, s. 228). Hesse'nin bakış açısında ise eğitim, bireyin tüm güçlerinin özgürce geliştirilmesine katkı sunmaktır. Hesse "Çarklar Arasında" ve "Peter Camenzind" adlı eserlerde doğa yoluyla eğitime vurgu yapmaktadır (Kristek, 1999). Hesse'ye göre karşıdakini korkutup yıldırma, eğitimde uygulanacak bir yöntem değildir. Hesse, insanın eğitim yoluyla genel olarak bir şekilde değiştirilebileceğine daha iyi bir insan konumuna yükselebileceğine her zaman büyük bir kuşku beslemiştir. Buna karşılık güzelin, sanatın, edebiyatın sertliğe kaçmayan ikna gücüne ise belli bir güven duymaktadır (Hesse, 2022, ss. 93,95). Hesse'nin eğitime ilişkin ideal görüşünü ortaya koymak adına her iki eserindeki eğitim olgusunu sosyolojik açıdan incelemek bu açıdan önemlidir. Çünkü sosyolojik perspektif, metinlerin toplumsal bağlamda nasıl üretildiğini anlamada yol göstermektedir (Alver, 2004, s. 14). Hesse'nin her iki eserinde eğitim, bireylerin toplumsal yapıları içindeki yerlerini, kişisel kimliklerini ve toplumsal baskılardan kaçmalarını şekillendiren önemli bir tema olarak ortaya çıkmaktadır.

Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" ve "Peter Camenzind" romanları ile ilgili çalışmalar hakkında yurt içi kaynaklar üzerinden literatür taraması yapıldığında öncelikle her iki romanı eğitim olgusu üzerinden değerlendiren bir çalışma tespit edilememiştir. Bununla birlikte "Peter Camenzind" romanını tek başına eğitim olgusu kapsamında inceleyen bir çalışmada bulunmamaktadır. Ancak "Çarklar Arasında" romanını eğitim olgusu etrafında inceleyen tez ve makaleler mevcuttur. Bodur (2022)'un yapmış olduğu "Hermann Hesse'nin 'Çarklar Arasında', Robert Musil'in 'Öğrenci Törless'in Bunalımları' ve Ödön Von Horvath'ın 'Allahsız Gençlik' Adlı Eserlerinde Eğitim ve Toplumun Birey Üzerindeki Etkileri" başlıklı doktora çalışmasında adı geçen eserler üzerinden eğitimin birey üzerindeki etkilerinin neler olduğu incelenmiştir (Bodur, 2022). Kıziler ve Şen (2019) tarafından yapılan "Hermann Hesse'nin Çarklar Arasında (Unterm Rad) adlı romanı ile Michael Haneke'nin Beyaz Bant (Das Weiße Band) adlı filminin tematik açıdan karşılaştırılması" başlıklı biri film diğeri roman olan çalışmada 20. yüzyılın başlarında Almanya ve tüm Avrupa genelinde egemen olan eğitim anlayışının eleştirisi yapılmaktadır (Kıziler ve Şen, 2019, s. 543). "Hermann Hesse'nin 'Çarklar Arasında' adlı romanında kültürel yansımalar" başlıklı araştırmada ise Hesse'nin o dönemdeki eğitim sistemine ve toplumun, bireye kendi özgürlük sınırını çizmesine engel oluşuna olan tepkisi araştırılmıştır (Metin, 2009). Bağ (1994) tarafından yapılan "Hermann Hesse'nin 'Unterm Rad' adlı yapıtında eğitim sorunsalı" başlıklı çalışmada, Alman toplumundaki eğitim kurumunu ve mevcut eğitim anlayışına dikkat çekilmiştir (Bağ, 1994). Öztürk (2023)'ün "Hermann Hesse'nin Unterm Rad Adlı Eserinde Otorite Tipleri" adlı çalışmasında II. Wilhelm dönemindeki eğitim sistemine yönelik eleştiriler ortaya konulmuştur (Öztürk, 2023, s. 19). Kızılhan (2023)'in araştırmasında ise Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" adlı yapıtta eğitim sistemi çocuk, benlik ve varoluş imgeleri çerçevesinde eleştirel olarak değerlendirilmiştir (Kızılhan, 2023, ss. 241-242). Şanalır (2021)'in yapmış olduğu tez çalışmasında da eğitim olgusu Hesse'nin "Çarklar Arasında" adlı eseri ile Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" eseri karşılaştırılmıştır (Şanalır, 2021). Almanca yazılan kaynaklar arasında ise Hesse'nin "Çarklar Arasında" adlı yapıtına eğitim olgusu üzerinden bakış sunan araştırmalarda bulunmaktadır (Jiříčková, 2011; Mangan, 1994; Osmanovic, 2021; Polednová, 2023; Schwarz, 2020).

Literatürdeki çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada eğitim olgusu Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" ve "Peter Camenzind" adlı romanları kapsamında değerlendirilmiştir. Dolayısıyla her iki romanda yer verilen eğitim ile bireylerin bilgi ve becerilerini artırmak mı yoksa onları belirli bir toplumsal norm ve değerler sistemine entegre etmek mi amaçlanmaktadır? Eğitim bireysel gelişimi mi yoksa toplumsal uyum ve iş gücü yetiştirmeyi mi ön planda tutmalıdır? Öğretmenlerin rolü ve eğitimdeki katkıları nasıl olmalıdır? Eğitimcilerden sadece bilgi aktarmaları mı, yoksa aynı zamanda rehberlik ve mentorluk yapması mı beklenmelidir? gibi sorular bağlamında eğitimin hem bireysel hem de toplumsal açıdan nasıl şekilleneceğine dair farklı bakış açılarını ve tartışmaları gündeme getirmektedir. Bu anlayış çerçevesinde Hermann Hesse'nin her iki eserini sosyolojik açıdan değerlendirmek bu metinlerin toplumsal açıdan nasıl şekillendiğini ve algılandığını anlamak için de önemlidir. Bu amaçla her iki romanın eğitim ve toplumsal yapı arasındaki ilişkilere etkisi, Pierre Bourdieu'nun sosyolojik analizlerinde genellikle yer verdiği "sermaye", "alan" ve "habitus" kavramları üzerinden incelenmiştir.

Yöntem

Araştırma Modeli

İçerik analizi, nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan ve çeşitli materyalleri (doküman, metin, evrak vb.) belirli kurallar çerçevesinde inceleyerek nesnel, ölçülebilir ve doğrulanabilir bilgilere ulaşmayı amaçlayan bir tekniktir (Metin ve Ünal, 2022, s. 273). Temel hedef, toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu süreçte, benzer veriler belirli kavramlar ve temalar altında bir araya getirilir ve okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenlenerek yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 227). Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" ve "Peter Camenzind" başlıklı eserlerindeki eğitim olgusunu incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla eğitim olgusu Hesse'nin her iki eserindeki eğitim, okul ve aile kavramları üzerinden değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Hesse'nin her iki romanında yer alan eğitim olgusuna sosyolojik bir perspektiften bakarak her iki romandaki ana karakterlerin eğitim süreçlerini ve bu süreçlerin toplumsal etkilerini Pierre Bourdieu'nun sosyolojik kavramları üzerinden analiz etmektir.

Araştırmanın İnceleme Nesneleri

Araştırmada Hermann Hesse'nin aşağıdaki iki eserlerindeki hareketle eğitim olgusu incelenmiştir. Bu eserler;

- Çarklar Arasında. Çeviri: K. Şipal, Can Sanat Yayınları, 16. Baskı, Sayfa Sayısı: 212, İstanbul 2023.
- Peter Camenzind. Çeviri: K. Şipal, Can Sanat Yayınları, 6. Baskı, Sayfa Sayısı: 195, İstanbul 2023.

Veri Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman incelemesinden faydalanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187). Doküman incelemesi sonucu elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile sınıflandırılarak Bourdieu'nun "sermaye", "alan" ve "habitus" kavramları üzerinden araştırmanın amacına yönelik değerlendirilmiştir. Bourdieu'nun toplumsal analizlerinde genellikle sermaye, alan ve habitus kavramları öne çıkmaktadır. Bu kavramlar, Hesse'nin romanlarındaki eğitim olgusunun analizinde de önemli katkılar sunmaktadır (Robisch, 2000, ss. 10-11). Bourdieu toplumsal güç dinamiklerini ve bireylerin toplumsal pozisyonlarını anlamak adına dört çeşit sermaye tanımı yapmaktadır. Bu sermaye tipleri şu şekildedir; ekonomik sermaye, kültürel sermaye, sosyal sermaye ve simgesel sermayedir.

Bourdieu'ya göre ekonomik sermaye, "anında ve doğrudan paraya çevrilebilir olan" sermayedir (Bourdieu, 2015a, s. 99). Bunun yanında ekonomik sermaye diğer sermaye türleri ile yakından ilişkili olup birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedir (Göker, 2007, s. 282). Kültürel sermaye hem aileden hem de eğitim yoluyla öğrenilmiş her şeyi ve davranışları kapsamaktadır (Bourdieu, 2015a, s. 41). Kültürel sermaye toplumsal uzamın yapısına göre "dini sermaye", "bürokratik sermaye", "politik sermaye" ve "eğitimsel sermaye" gibi gömlekler giyebilmektedir (Göker, 2007, s.282). Sosyal sermaye, bir bireyin ya da bir grubun kalıcı ilişkiler ağı ile elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamıdır. Sembolik sermaye ise bireylerin sahip olduğu diğer sermaye türlerinden herhangi birinin algı kategorileriyle kavrandığında büründüğü biçimdir (Bourdieu ve Wacquant, 2011, s. 108). Sembolik sermaye bireyin görülmesini, tanınmasını ve kabul edilmesini sağlayan algı ve kategorilerine sahip edimciler tarafından algılanarak gerçek bir sihirli güç gibi simgesel anlamda etkili hale gelen fiziksel güç ve zenginlik gibi değeri olan bir özelliktir (Bourdieu, 2006, s. 175). Ayrıca Bourdieu'nün belirttiği gibi, sermaye formları birbirine dönüşebilmektedir. Örneğin, kültürel sermaye olarak edinilen prestijli bir üniversite diploması, ekonomik sermaye olarak iş fırsatlarına veya maddi kazançlara dönüştürülebilmektedir (Calhoun, 2014, ss. 106-107).

Pierre Bourdieu'nun "alan" kavramı, toplumsal mücadelelerin gerçekleştiği sahalar olarak tanımlanmaktadır. Alanlar, toplumsal gerçekliğin basit yansımaları değil, analitik kurgularıdır (Gorski, 2015, s. 54). Bourdieu, alan kavramını oyun metaforu ile açıklamaktadır; her alan, geçerli ve etkili olan temel sermaye türlerine (ekonomik, kültürel, sosyal) sahiptir. Alanın yapısı, bireylerin sahip olduğu sermaye türleri tarafından belirlenmektedir. Eğitim sistemi, devlet, kilise, siyasi partiler ve sendikalar gibi kurumlar, Bourdieu'ya göre birer alan olarak kabul edilmekte ve her alanın kendi mantığı, kuralları ve özgül düzenlilikleri söz konusudur (Bourdieu ve Wacquant, 2011, ss. 80-89). Bir alanın özerkliği ne kadar yüksekse, o alanın toplumsal gerçekliği yansıtır ve dışsal etkilerden şekil değiştirme kapasitesi de o kadar güçlüdür. Dolayısıyla, eğitimi ilerletmek için alanın özerkliğini güçlendirmek gerekmektedir (Bourdieu, 2013a, ss. 68, 90). Habitus kavramı ise Bourdieu'nun alan ve sermaye kavramları arasındaki köprü olan temel bir kavramdır. Bireysel ve öznel olanın toplumsal ve kolektif bir yapıya dönüştüğünü ifade etmektedir. Habitus, toplumsallaşmış bir öznelliktir ve alan ile ilişkisinde koşullayıcı bir rol oynamaktadır. Alan, habitusu şekillendirirken, habitus da alanın anlamlı ve değer taşıyan bir dünya olarak kurulmasına katkıda bulunmaktadır. Toplumsal yapıların bedenlerde somutlaşan pratik algı şemaları, tarihsel birikimden (soyoluş) doğmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2011, ss. 109-131).

Habitus, bireylerin sosyal konumlarının içkin ve bağıntısal özelliklerini, insanların, mekanların ve pratiklerin birleşik bir tarzında ifade eden bir kavramdır. Habitus, bireylerin yaşam tarzlarını ve tercihlerini belirleyen, içsel ve dinamik bir yapıdır. Bu yapı, bireylerin toplumsal konumlarına göre geliştirdikleri alışkanlıkları, davranışları ve tercihleri içermektedir. Habitus, farklı bireyler için aynı davranışların veya nesnelerin farklı anlamlar taşımasına neden olabilir. Örneğin, bir davranış veya eşya, bir kişi için saygın, bir başkası için fazla iddialı veya gösterişli, bir üçüncü kişi içinse kaba olarak algılanabilir. Bu farklı algılar, habitusların kişisel ve toplumsal arka planlardan kaynaklanan ayrımlarını ve ayrıştırıcı pratiklerini yansıtmaktadır (Bourdieu, 2006, s. 21). Bourdieu'nun ifade ettiği gibi "habitus" strateji üretmektedir (Bourdieu, 2013, s. 43).

Eserlerin Nitel İçerik Analizi

"Çarklar Arasında" Başlıklı Eserin İçerik Analizi

Almanca "Unterm Rad" (1906) adlı romanın Türkçe karşılığı olan "Çarklar Arasında" başlıklı eser, içinde bulunduğu dönemin eğitim sistemini eleştirel bakış açısı sunmaktadır. Joseph Giebenrath'ın oğlu Hans Giebenrath'ın hayatının bir kısmına yer verildiği roman yedi bölümden oluşmaktadır. Öncelikle Hans'ın ebeveynleri başta olmak üzere yaşadığı yerdeki toplumun genel kodlarını yansıtan romanda Hans'ın eğitim sürecinin zorlu başlangıcı ve sonrasında yaşanan gelişmeler karşısında trajik sonla biten yaşamı yer almaktadır. Eser yapısal olarak üç bölüm üzerinden tanımlanmaktadır (Mangan, 1994, ss. 19-21). Birinci bölümde Hans, hikâyenin aksiyonunun başladığı memleketinde çok mutlu bir çocukluk geçirmektedir. İkinci bölümde Maulbronn'da Hans'ın bir yetişkin olarak hayatına ve kariyerine hazırlanması gerekmektedir. Stuttgart gezisi bu bölümün bir parçası olarak sayılmaktadır. Çünkü devlet sınavını geçmek ilahiyat okuluna kabul için bir ön koşuldur. Üçüncü bölümde ise ilahiyat okulunda başarısız olduktan sonra Hans çocukluktan beri sık sık düşündüğü ve hatırladığı memleketine geri dönerek yeni bir başlangıç denemek ister. Ancak bu başlangıç başarısızlıkla sonuçlanır (Mangan, 1994, ss. 19-21).

Romanın ilk bölümünde Hans'ın babası olan Joseph Giebenrath'ın geleneksel duruşunun komşularından farklı olmadığı ve onun yaşamının kaleme alınabilmesi için insanın güçlü bir mizah ustası olması gerektiği vurgulanmaktadır. Başka bir deyişle Joseph Giebenrath'ın kendisini hemşerilerinden farklı kılan üstün bir meziyeti ya da özelliği yoktur. Ancak oğlu Hans yetenekli bir çocuk olup okuldaki diğer öğrencilerden farklıdır. Roman Kara Ormanlar'daki küçük bir kasabada geçmektedir. Hans'ın üstün yeteneği karşısında kendisinden beklenen devlet yatılı sınavlarını verip manastıra gitmek ve oradan da Tübingen'deki yüksek okulu bitirmektir. Okulu bitirdikten sonra da hedefi ya rahipler ya da öğretmenler topluluğu arasına karışmaktır (Hesse, 2023, ss. 9-12). Ancak Hans'ın sınav süreci içerisinde üzerinde gelişen baskı, ileride kendisini bekleyen trajik sonun göstergeleri arasında yer almaktadır.

(....) Hans'ın içini sıkıntı basmıştı, kimselere görünmemeye çalışarak eve geldi, bahçeye yöneldi hemen. Biraz meyilli bahçede hanidir kullanılmayan bir kulübecik vardı; bir zaman bu kulübenin içinde bir kümes yapmış, kümeste üç yıl boyunca tavşan beslemişti. Ama geçen güz mevsiminde tavşanları elinden almışlardı. Sınavlar yüzünden. Sınavlara hazırlanmak, gönlünce oyalanacağı hiç boş vakit bırakmamıştı ona (Hesse, 2023, s. 20).

Hans sınav sonrası yaz tatilinde her ne kadar doğa ile tekrar buluşsa da Hans'da bazı değişikliklerin ilk belirtileri de görülmektedir. Hans, artık sınıf arkadaşlarından kendini üstün görmektedir. Ayrıca sınavda birinci olamayışı içini bir kurt gibi kemirmektedir. Başaramadığı bir sınav sonrası içinde büyüyen hırs onu çıkmaz bir duruma sürüklemektedir. Dolayısıyla bu duygular Hans'ın başkalarıyla olan ilişkilerini bozarak onu toplumdan uzaklaştıracak, diğer taraftan Hans'ın içsel olarak yalnızlaşmasına ve dış dünya ile uyumsuzluğuna yol açacaktır (Hesse, 2023, ss. 45, 49). Hans sınav sonrası rahip efendinin Luka İncili üzerinde vereceği dersi kabul ederek manastırdaki eğitiminin ön hazırlığını yapmaya başlamıştır. Ancak daha önce yaşadığı sınav korkusu ve sınavı kazanmanın zafer sarhoşluğuyla silinip giden hırs içinde yeniden şahlanmış kendisine bir türlü rahat vermemektedir. Hans yine derin bir uyku uyuyamamakta, uykusu ikide bir kesilmekte, tuhaf denecek kadar net acayip düşler görmektedir (Hesse, 2023, ss. 57-58).

Hans'ın içindeki hırsı gören müdür bey bu durumdan derin bir haz duymaktadır. "Kim diyormuş öğretmenlerde kalp yok? Kim öğretmenlerin kılı kırk yaran fosilleşmiş, ruhsuz kimseler olduklarını söylüyorlarmış? Yalan, yalan!" Sonrasında öğretmenlerin bu durumlar karşısında ki ruh hali tasvir edilir. Öğretmenlerin çocukların içindeki potansiyeli keşfetme sürecine dair duyguları anlatılır. Çocukların oyunları bir kenara bırakıp öğrenmeye yönelmeleri, zamanla daha olgun ve derin bir kişilik kazanmaları, öğretmen için büyük bir mutluluk ve gurur kaynağı olmaktadır. Ayrıca, öğretmenin görevi, çocukların doğal tutkularını yönlendirmek ve toplumun belirlediği idealleri aşılacak olarak tanımlanıyor. Bu süreç, öğretmenin mesleki sorumluluğu olarak vurgulanmaktadır.

(...) O körpe yaratıkların doğasındaki hoyrat gücü ve tutkuları dizginleyerek söküp atmak, bunların yerine devletçe saptanmış sıradan ideallerin fidelerini dikmek bir öğretmenin hem görevi hem devletçe kendisine buyur edilip verilmiş mesleğinin yükümlülüğüdür. (Hesse, 2023, ss. 58-59)

Sonrasında da okulun işlevine yönelik düşüncelere yer verilmektedir. Gençlerin içindeki kontrolsüz potansiyeli

dizginlemenin gerekliliği vurgulanırken, insan doğasının karmaşık ve bilinmez olduğunu, bunun eğitimle düzenlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Eğitim süreci, bireyi şekillendirip mükemmelleştirmeyi hedeflemektedir.

(...) Nasıl balta girmemiş bir ormanın ağaçtan yana biraz hafifletilmesi, bir temizlik işleminden geçirilerek belli sınırlar içinde tutulması gerekiyorsa okulun da doğal insanı ilkin parçalayıp dağıtması, dize getirmesi ve zor kullanarak onu belli sınırlar içine hapsetmesi gerekir. Okulun görevi üst makamlarca benimsenmiş ilkelere uygun olarak insanı toplumun yararlı bir üyesi yapmak ve onda kimi özelliklerin ortaya çıkmasını sağlamaktır, öyle özellikler ki ileride geliştirilip mükemmelleştirilmeleri okulda titizlikle sürdürülmüş kışla eğitimi tamamlayıp bütünlesin, tepesinde bir taç gibi oturup süslesin onu (Hesse, 2023, ss. 59-60).

Hans'ın okulun işlevine yönelik düşünceleri değerlendirildiğinde okul, bireylerin eğitim aldığı sosyal normların ve değerlerin aktarıldığı yerdir. Toplumun erk sahipleri müfredatları kendi çıkarlarına göre şekillendirebilmektedir. Bu durum okulun bilgi aktarımının ötesinde, toplumsal değerleri ve ideolojileri içselleştirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Dolayısıyla okul sadece bireyleri eğitmekle kalmamakta aynı zamanda toplumun genel yapısına uygun bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Hans, tatilin son günlerine doğru Flaig ustaya uğramadığı aklına gelir ve kendisini zorlayarak istemeye istemeye ziyaretine gider. Tatildeki günleri nasıl geçirdiğini anlatan Hans'a Flaig Usta'da nasihatlerde bulunur. Hans'ı kolundan tutarak kendisine yönelik endişelerini dile getirir. Hans'ın sağlığını ve yaşam tarzını sorgulayarak, onun yeterince hareket etmediğini, dinlenmediğini ve sosyal bir yaşam sürmediğini söyler. Hans'ın zayıflığına dikkat çekerek, genç yaşta olmasına rağmen sağlıklı bir yaşam sürmediğini bu durumun, ders çalışmaktan ziyade, dengeli bir hayat sürdürmenin önemiyle bağlantılı olduğunu ifade eder.

Çalışmana, öğrenmene sözüm yok. Ama şu cılız kollara bak! Sonra yüzün de kaşık kadar kalmış. Saçmalık bu Hans! Üstelik günah. Sen yaşta biri doğru dürüst gezip dolaşır, hava alır, hareket eder, bir güzel dinlenir benim bildiğim. Tatile niçin çıkarırlar sizi? Odalara kapanıp pinekleyesiniz de eskisi gibi ders çalışsınız diye değil sanırım. Baksana bir deri bir kemik kalmışsın (Hesse, 2023, ss. 64-65).

Hans, nasıl bir yaz tatili geçirdiğini hem rahip efendi hem de Flaig ustanın görüşleri kapsamında bir nevi karşılaştırarak değerlendirmiştir. Ayakkabıcı Flaig usta, eğitim sisteminin mantıksızlığını ve acımasızlığını okuyucuya bir kez daha açıkça göstermektedir.

Üçüncü bölümden itibaren eserde Hans'ın hikâyesi, manastır okulundaki yaşantısından başlayarak, arkadaşı Hermann Heilner ile olan dostluğu, Heilner'in ayrılmasıyla yaşadığı yalnızlık ve hayal kırıklıkları, sonrasında tornacılık mesleğine başlaması ve yeni bir yaşam kurmaya çalışması anlatılmaktadır. Heilner'in farklı sebeplerden ötürü okuldan uzaklaştırılmasıyla Hans, yalnızlık ve başarı kaygılarıyla boğuşur. Derslerinde düşüş yaşar, yakın çevresi tarafından dışlanır ve hastalığa yakalanır. Sonunda manastır okulunu terk eder ve tornacılık mesleğine yönelir. Yeni mesleği ona yeni bir umut ve rahatlık sağlar, ancak içsel bir yalnızlık ve hayal kırıklığı hissiyle yaşamaya devam eder. Romanın sonunda Hans, içkiye kapılıp arkadaşlarıyla bir eğlenceye katılır ve sarhoş bir halde evine dönmek ister. Aynı zamanda babası Hans'ın akşam yemeğine gelmediğini görünce Hans'ı elindeki sopayla evde bekler ancak babası uykuya yenik düşer. Bu arada Hans'ın bedeni ise çoktan soğumuş canlılığını yitirmiş olarak ırmağın karanlık sularında yavaş yavaş vadiden aşağı doğru sürüklenmektedir. Hans'ın nasıl olup da ırmakta boğulduğunu kimse anlayamaz. Bu özet, Hans'ın manastır okulundan tornacılık mesleğine kadar geçen yaşam yolculuğunu kapsayan ana olayları ve duygusal evrimini özetlemektedir (Hesse, 2023, ss. 67-210).

“Çarklar Arasında” Aile, Eğitim ve Okul

Hermann Hesse'nin “Çarklar Arasında” adlı eseri, 1906'da yayımlanan bir romandır ve o dönemin “okul metinleri” geleneğine dahil edilmiştir. Bu tür eserler genellikle gençlerin eğitim süreçlerini, içsel çatışmalarını ve toplumsal baskılar altında yaşadıkları krizleri konu alırken, okul sistemini ve eğitim yöntemlerini eleştiren bir perspektif sunmaktadır. Eserdeki ana karakter Hans Giebenrath, yetenekli bir genç olarak başlar ancak manastır okulundaki baskıcı ortam ve eğitim sistemi altında yıkılır. Arkadaşı Hermann Heilner ile yakınlaşması, onun için bir dönüm noktası olur. Çünkü Heilner'in özgür ruhu ve isyanı, Hans'ın içindeki bastırılmış özgürlük arzusunu uyandırmaktadır. Hesse'nin eseri, dönemin pedagoji anlayışını ve toplumsal normları sorgulamaktadır. Okulun sadece disiplin ve otoriteye dayalı olması, öğrencilerin bireysel yeteneklerini ve özgürlük arzularını yok saymaktadır. Hans ve Heilner'in hikâyesi, gençlerin kendi kimliklerini keşfetme isteklerini ve bu sürecin nasıl bastırıldığını gözler önüne sermektedir (Prigl, 2020, ss. 42-60).

Hesse, çalışmasında yaşadığı dönemin okul ve eğitim sistemini kendi yöntemleriyle eleştirmektedir. Eser, dönemin eğitim anlayışına karşı bir yorum getirirken, aynı zamanda bugünün okuyucularına da ilginç ve düşündürücü bir deneyim sunmaktadır. Hesse'nin eleştirisi, o dönemin eğitim sisteminin öğrenciler üzerindeki baskısını ve öğretmenlerin bu baskıya katkı sağladıkları yönündeki gözlemlerini içermektedir. Eğitim sisteminin ideal bir okul nasıl olmalı sorusuna dair sunduğu perspektif, özellikle okuyuculara eğitimin daha insancıl ve bireysel ihtiyaçlara duyarlı bir hale getirilmesi gerektiği konusunda düşündürmektedir. Bu eleştiri, sadece o dönemin eğitim sorunlarına ışık tutmakla kalmaz, aynı zamanda günümüz için de

eğitimin nasıl daha iyi olabileceği konusunda bir düşünce kaynağı sağlamaktadır. Hesse'nin bu yapıtı, ideal bir okulun neye benzeyebileceği ve nasıl bir eğitim anlayışının gerekli olduğu konusundaki düşünceleriyle hem tarihi hem de çağdaş eğitim yaklaşımlarını sorgulamaktadır (Schulz, 2016, ss. 43-44). Hesse'ye göre;

(...) Eğitim ve kültürün iki ödevi vardır. Birincisi insanların çoğunluğuna güven ve itici güç sağlamak, onları avutmak, yaşamlarını bir anlamla donatmaktır. Birincisinden daha gizemsel ondan daha aşağı önem taşımayan ikincisi ise az sayıdaki insana yarınların büyük kişilerine gelişip serpilme olanağı sağlamak, atacakları ilk adımlarda onları koruyup kollamak, soluyacakları havayı onlara buyur etmektir (Hesse, 2022, s. 99).

Hans'ın sınavı kazandıktan sonra manastıra ilk adım atması diğer öğrencilerden farklıdır. Hans'ın annesi ölmüştür ve bu durum Hans'ı yalnızca babasının yöntemlerine bağlı kılmaktadır. Hans'ın manastır okuluna girişi, annenin yokluğunun ne denli belirgin olduğunu göstermektedir. Diğer öğrencilerin anneleri tarafından getirilen yiyecek paketleri ve dikkatlice döşenmiş eşyaları ile vurgulanan sıcaklık, Hans için mevcut değildir. Babası Bay Giebenrath, Hans'ın eşyalarını düzenlerken oldukça pratik davranmış, bu süreci diğerlerinden daha hızlı tamamlamış ve kısa bir süre Hans ile birlikte kalmıştır. Eser boyunca, baba ve oğul arasındaki ilişki soğuktur; Bay Giebenrath yalnızca Hans okulda sınavları geçince mutlu olmaktadır. Babasının duygusal yanları, Hans'ın ölümünden sonra belirginleşir. Bay Giebenrath, oğlunun ölümünden sonra gece boyunca uyanık kalır ve sessiz bir şekilde kapı aralığında bakar. Bu durum, babanın derin bir üzüntü ve yalnızlık içinde olduğunu ve oğlunun kaybını henüz tam olarak kabullenemediğini gösterir (Lechner, 2019, ss. 42-44). Okulun son zamanlarında ailenin, okulun ve sosyal çevrenin Hans üzerinde yarattığı baskı sonucu yaşananlar şöyle dile getirilmektedir:

Hiç kimse okulun, bir babayla birkaç öğretmende ki barbarca hırsın bu narin ve körpe varlığı bulunduğu noktaya getirdiğini aklından bile geçirmemekteydi. Neden alabildiğine duyarlı ve nazik biri olan Hans çocukluk yıllarında durmaksızın her gece geç vakitlere kadar ders çalışma zorunda bırakılmıştı? Neden tavşanları elinden çekip alınmıştı? Neden Latince okulundaki arkadaşlarına bile yabancılaştırılmış, oltayla balık tutması ve gezip tozması yasaklanarak insanı yiyip bitiren kepaze bir açgözlülük ideal olarak kendisine benimsetilmek istenmişti? Neden manastır okulunun giriş sınavından sonra bile alınının teriyle kazanıp hak ettiği tatil ona çok görülmüştü? (Hesse, 2023, ss. 139-140)

Romanda Wilhelm döneminin okul ve eğitim sisteminin sembolü olarak Maulbronn Manastır Okulu ele alınmaktadır. Maulbronn Manastır Okulu öğrencileri, şehir ve aile yaşamının olumsuz etkilerinden uzak tutarak, onları geleceğin din adamları, bürokratları ve bilim adamları olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir (Bodur, 2022, ss. 64-72). Bu hikâyede Maulbronn Manastırı, yatılı bir okul olarak önemli bir rol oynamaktadır. Hans Giebenrath'ın yaşamında merkezi bir yer tutan bu manastır, özlem ve arzu mekânı olarak nitelendirilmektedir. Hans, manastırda okumak için büyük bir arzu taşır ve bu nedenle okuldan sonra ek derslere katılır. Maulbronn Manastırı, disiplinli ve kurallı bir yatılı okul ortamını yansıtmaktadır, öğrencilerin yaşamlarını belirli bir düzen içinde sürdürmelerine ve belirli bir ideale hizmet etmelerine yönelik bir yer olarak işlev görmektedir (Polednova, 2023, ss. 31-35).

Yatılı rahip okulunun bir başka amacı da gençleri kendi kendilerini eğitmeye teşvik etmek ve dayanışma duygusunun gelişmesini sağlamaktır. Bu nedenle, manastırda barınma, yemek ve diğer ihtiyaçlar ücretsiz olarak sağlanmakta ve eğitim, gençleri belirli bir karakterle donatacak şekilde düzenlenmektedir. Bu karakterle mezun olduktan sonra gençlerin kimliklerini belirleyen ve ince bir damgalama işlevi gören bir özellik taşımaktadır. Zaman zaman öğrenimlerini yarıda bırakarak manastırdan kaçan öğrenciler olsa da Schwaben'deki bu manastır okulunu tamamlayanlar ömür boyu okulun etkilerini üzerlerinde hissetmektedirler (Hesse, 2023, ss. 68-69). Hans'ın okuldaki başarısı, ailesinin sosyal konumu ve toplumun beklentileri, Bourdieu'nun "alan" kavramını yansıtmaktadır. Eğitim alanı, Hans'ın yeteneklerini sergileyebileceği ve başarı kazanabileceği bir ortam olmasına rağmen, bu alandaki normlar ve rekabet onun üzerinde büyük bir baskı oluşturmakta ve psikolojik durumunu olumsuz etkilemektedir. Aynı şekilde, ailesinin beklentileri ve sosyal konumu, Hans'ın akademik ve toplumsal rolünü şekillendirmekte, aile içindeki güç dinamiklerini etkilemektedir. Toplumsal alan Hans'ın sosyal ilişkilerini, sınıf ilişkilerini ve prestij kazanma stratejilerini belirlemekte, bu alanın dinamikleri ve kuralları Hans'ın sosyal kabulünü ve başarıya ulaşma çabalarını yönlendirmektedir. Dolayısıyla Hans'ın toplumsal baskılarla nasıl başa çıktığını ve habitusun nasıl şekillendiği incelendiğinde; Hans'ın habitusu, ailesinin yüksek başarı beklentileri ve eğitim sisteminin baskıları tarafından biçimlendirilmektedir. Bu beklentiler, Hans'ın kendini değerlendirme biçimini ve toplumsal normlara uyumunu etkilemektedir. Hans'ın başarısızlığı, toplumsal başarı normları ile kişisel değerleri arasındaki çatışmayı göstermekte ve içsel huzursuzluğunu artırmaktadır.

Yatılı okulda öğrencilerin yanlarında getirdikleri eşyalar, okul idaresinin belirlediği sınırlamalar doğrultusunda genellikle aynıdır. Ancak, eşyaların miktarı ve türü, öğrencilerin sosyal ve ekonomik durumlarını belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Zengin ailelerin çocukları genellikle bu tür manastır okullarına gönderilmemekte bu durum, genellikle ebeveynlerin gururundan, eğitimi olmalarından veya çocuklarının yeteneklerinden kaynaklanmaktadır (Hesse, 2023, ss. 69, 72). Bu anlamda eğitim okul bağlamında değerlendirildiğinde okul, bilginin resmi hale gelmesi ve eğitim içeriğinin devlet tarafından düzenlenmesi sayesinde sınıfsal ilişkilerin kültürel ve ekonomik olarak yeniden üretimini sağlamaktadır. Eğitim kurumlarının

katkısı ile oluşan kültürel sermaye aileler aracılığıyla edinip sonraki nesillere aktarılmaktadır. Ailelerin habitusları, romanda ki her iki karakterin kendi habituslarını şekillendirmekte ve okul deneyimlerinin temelini oluşturmaktadır. Böylece habitus, okul aracılığıyla taşınarak çeşitlenmekte ve zamanla edinilen tüm deneyimlerin temeli olmaktadır (Özsöz, 2014, ss. 296-297).

Diğer taraftan Hans Giebenrath'ın akademik başarısında kültürel sermaye, sosyal sermaye ve ekonomik sermaye arasındaki etkileşimler de önemli bir rol oynamaktadır. Hans'ın sahip olması gereken kültürel sermaye, ailesi ve eğitim ortamı tarafından belirlenmektedir; ancak Hans, bu sermayeyi yeterince edinmiş değildir. Sosyal sermayesi, ailesi, öğretmenleri ve arkadaşlarının ona sağladığı destek ve beklentilerle şekillenmektedir, fakat bu sosyal destekler aynı zamanda baskı ve yük oluşturmaktadır. Ailesinin sınırlı ekonomik kaynaklara sahip olması nedeniyle Hans'ın eğitim ve yaşam koşulları olumsuz yönde etkilenmektedir. Hans'ın akademik başarı ve sosyal konumu sembolik sermaye olarak değerlendirilir ve bu sermaye onun toplumsal değerini artırabilir. Ancak, bu süreçte yaşadığı baskı ve beklentiler ruhsal sağlığını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bourdieu'nun ifade ettiği gibi eğitim sistemi bireyi bir sınıfa veya konuma itmek suretiyle tahsis etkisini hiç durmadan icra etmektedir. Diplomalara da aynı mantığa göre hareket etmektedir. Taşıyıcılarını itibar sahibi olmalarını sağlayan sınıflara göndermektedir (Bourdieu, 2016, s. 274). Ayrıca;

Manastırdaki dört yıllık öğrenim süresinde öğrencilerden bir ya da birkaç fire verilir. Bazen biri bu dünyadan göçer, ilahilerle gömülür ya da birkaç arkadaşının eşliğinde memleketine yollanır. Bazen de biri çıkar, manastırdan kaçıp gider ya da işlediği ağır suç ve günahlar nedeniyle okuldan kapı dışarı edilir. Kimi zaman da seyrek karşılaşıp üst sınıflarda görülen bir durumdur bu çaresizliğe ve umutsuzluğa kapılan biri gençlik bunalımı sonucu kestirme ve karanlık bir yol seçer kendine, kafasına bir kurşun sıkarak ya da kendini suya atarak canına kıyar (Hesse, 2023, s. 106).

Görüldüğü üzere romanda geçen okuldan atılmalar veya terkler, bireylerin kişisel tercihleri gibi görünse de aslında toplumsal yapı ve bu yapının sunduğu kısıtlamalar ve imkanlar tarafından şekillendirilmiştir. Bu durum, bireysel kararların ötesinde, okul alanındaki geçerli oyun kurallarının ve temel sosyalizasyon süreçlerinin uyumsuzluğundan kaynaklanmaktadır (Çelik, 2014, ss. 286-287). Sonuç olarak Hans'ın çocuklukta yaşadığı mutluluk, öğretmenleri tarafından devlet sınavına aday olarak seçilmesiyle kaybolmaktadır. Doğa içindeki basit zevklerden bile mahrum kalan Hans, eğitim sürecinin baskısıyla karşı karşıya kalır. Bu nedenle, acilen ihtiyaç duyduğu molayı vermek yerine ona özel ders veren öğretmenlerin, müdürün ve kasaba rahibinin aşırı pedagojik gayretlerinin kurbanı olur.

“Peter Camenzind” Başlıklı Eserin İçerik Analizi

Hermann Hesse'nin “Peter Camenzind” adlı eseri 1904 yılında yayımlanmıştır (Kristek, 1999). Peter Camenzind, İsviçre'nin ıssız Nimikon köyünde doğmuştur. Öncelikle romanın tamamında okuyucuya geniş doğa manzaraları tasvir edilerek bir anlatım sunulmaktadır. Peter göl kenarında iki dağ uzantısı arasında kalan geleneksel üslupta yapılmış ahşap evlerin olduğu, eski evlerin onarıldığı, yenisinin hemen hemen yapıldığının hiç görülmediği bir yerde yaşamaktadır. Eşyalarında insanların değişmediği bir kasabadır. Öyle ki uzun yıllar gurbette kalan insanlar geri dönüp geldiklerinde kasabayı hiç değişmemiş bulmaktadır. Dolayısıyla kasaba halkının eksikliği çektiği şey kasabaya dışarıdan gelecek taze kan ve yaşamdır. Kasabada herkes birbiriyle akraba olduğundan yaşayanların dörtte üçünün soyadı Camenzind'dir. Kasaba da yaşam her ne kadar tek düze olsa da iyiler ve kötüler de vardır. Kasaba dışarıdaki büyük dünyanın bir kopyasıdır aslında (Hesse, 2023, ss. 14-15). Peter'in kendi mizacına yönelik olarak yaptığı tanımlamalar öncelikle aile bireyleri üzerinden gerçekleşmektedir.

(...) Mizaç ve karakterimin önemli parçalarını anne ve babamdan aldım. Annemden, fazla iddialı sayılmasa da yaşamda yolunu izini bulabilme sanatını Tanrı'ya az buçuk bel bağlamayı, fazla konuşmayıp sessizliği sevmeyi, babamdan ise kesin kararlar vermekten kaçınmayı, bir türlü para tutamamayı ve kendimi kaybetmeden bol bol içki içmeyi. Sanırım bende eksik olan bir şey vardı, biliminde, yaşamı görüp tanımanın da gideremediği bir eksiklik. Toprak anayla, onun bitkileri ve hayvanlarıyla genç yaşta tek yanlı düşüp kalkışım toplumsal yeteneklerin bende gelişmesine pek de fırsat vermedi (Hesse, 2023a, s. 31).

Peter'in kendisinde eksik olduğunu düşündüğü şey bilimin ve yaşamın tanımasının ötesindedir. Peter'in bu eksikliği hissetmesinin nedeni, genellikle manevi ve varoluşsal bir boyuta işaret etmektedir. Romanda doğa, Peter'in ilk öğretmeni ve yüce rehberidir. Dağlar, göller, fırtınalar ve güneş, küçük Peter'in arkadaşları olmuş ve ona hayatı öğretmiştir. Hesse bu duygularını romanda şöyle dile getirmektedir: *Dağları, gölü, fırtınayı ve güneşi dost edinmiştim kendime; bana çeşitli öyküler anlatıyor, beni eğitiyorlardı. Uzun süre insanlardan ve onların yaşam serüvenlerinden daha sevimlye değer, daha aşına bir gözle baktım onlara* (Hesse, 2023a, s. 24).

Bu doğal unsurlar, Peter'in dünyasını şekillendirmekte ve onu bir şaire dönüştürmektedir. Babasından zaman zaman sebepsiz yere dayak yemesi, hayatın ona uyguladığı pedagojinin bir parçası olarak görülmektedir. Ancak ebeveynlerinin eğitim üzerindeki etkisi minimaldir ve onlar çevredeki doğal dünyanın bir parçası olarak değerlendirilir. Nimikon'da bir okul bulunmamaktadır. Manastır okuluna başladığında, doğaya dayalı yaşam tarzı bozulur ve insan eğitiminin değerleriyle tanışır. Okul, Peter'e bu anlamda olumlu değil, olumsuz bir işlev sunmaktadır. Onun eğitimi için bir engel olarak görülür ve macera

gibi bir deneyim olarak algılanır. Peter, en önemli eğitimi, doğanın muazzam güzelliğinde bulur ve okulu bu doğal dünyadan bir sapma olarak görür. Bu durum, Peter'in cennet gibi hayatını bozar ve onu lise ve üniversitede de devam eden çatışmalar ve şüphelerle dolu bir dünyaya adım atmasına neden olur (Kristek, 1999).

Peter'in çocukluğu, babası tarafından sıkça dövülerek ve eğitimden pek fayda görmeden geçer. Eğitim hayatı zorlu geçmiş; okulda sık sık azarlanmış ve bilgiye duyduğu tapınma karşılıklı olarak tatmin edilmemiştir. Yine de edebiyatla tanışmış ve yazarlık yeteneği gelişmeye başlamıştır. Peter'in annesinin ölümü, onun hayatında önemli bir dönüm noktası olur. Ölüm, ona sonsuzluğun kapılarını aralar gibi görünür. Bu kayıp, onun gelecekteki sanatsal çalışmalarına ilham verir. Üniversite hayatında, Zürih'te bir dizi önemli deneyim yaşamış ve burada müzisyen Richard ile yakın arkadaş olmuştur. Richard'ın yardımıyla yazarlık kariyerine adım atan Peter, bir yazar olarak tanınır ve başarılar elde eder. Ancak, Richard'ın ölümünden sonra Peter derin bir sarsıntı yaşar. Bu acı, onu bir süre yalnızlığa ve içsel arayışa yönlendirir. Basel'e yerleşir, ancak yalnızlık hissi ve eski hüznünden kurtulmak için bir profesörün çevresine katılır. Bu çevre ona tatmin edici gelmez. Peter, doğayla olan bağlantısını güçlendirerek içsel huzuru arar ve Aziz Francesco'nun öğretilerini daha iyi anlamaya başlar. Peter bir marangoz ailesiyle tanışarak, halkın içinde yer edinmeye çalışır (Demirel, 2016, ss. 56-61).

Peter Camenzind'in kimlik gelişimi ve yaşam yolu analiz edilirken, sosyal ilişkilerin ve diğer karakterlerle etkileşimlerin önemli etkileri öne çıkmaktadır. Eserde vurgulanan temel noktalara bakıldığında Peter'in kimliği, yalnızca ebeveynlerinden değil, aynı zamanda köy topluluğundan da güçlü bir şekilde etkilenmiştir. Nimikon köyü ve kolektif değerler, Peter'in davranışlarını ve kimliğini şekillendiren önemli faktörlerdir. Romanda ki Papaz figürü, Peter'in köyden ayrılışını ve kendi kimliğini geliştirmesini sağlayan kritik bir unsurdur. Papaz olmasaydı, Peter'in toplumsal kimliği benimsemesi ve kişisel gelişimi gerçekleşmeyebilirdi. Sonrasında Rösi ve Richard ile olan ilişkilerine bakıldığında Rösi, Peter'in duygusal ve edebi gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Richard ise Peter'in özgüvenini artırmakta, yeni gruplarla tanışmasını sağlayarak sosyal perspektifini geliştirmektedir. Ayrıca eserdeki ressam Aglietti ve Elisabeth ile olan aşkı Peter'in kimlik gelişiminde iz bırakanlar arasındadır. Peter, İtalyan Nardini ve onun topluluğundan önemli dersler alır. Bu etkileşimler, Peter'in bireyi nasıl algılaması gerektiğini fark etmesini sağlamıştır. Peter, son olarak, marangozluk mesleğine yönelir. Burada da Peter, Boppi aracılığıyla diğer insanlara sevgiyi göstermeyi öğrenmektedir. Boppi'nin ölümü Peter için büyük bir kayıp olur, ancak ondan aldığı dersler ve kazandığı içsel huzur, onun hayatında önemli bir yer tutar. Boppi, kahramanın hayırseverliğe ve kardeşliğe giden yolda son sınavıdır. Peter'in tüm yolculuğuna doğa eşlik eder ve ona kendi gerçek hayatını arama gücü verir. Diğer taraftan romanın bir bölümünde Peter'in alkolizmi ve depresif eğilimleri kendi yaşamında önemli bir rol oynamaktadır (Liedtke, 2024, ss. 24-25).

Aslında Peter'in toplumsal pozisyonuna ve ilişkilerine derinlemesine bakıldığında Peter'in yaşamı boyunca ekonomik zorluklar yaşaması, onun sanatını sürdürme ve toplumsal kabul kazanma konusundaki stratejilerini ve zorluklarını olumsuz etkilemektedir. Peter, maddi sıkıntılar içinde yaşarken, sanatını sürdürebilmek için sürekli bir mücadele içindedir. Ekonomik kaynaklarının sınırlı olması, onun sanatsal üretkenliğini ve toplumsal kabulünü zorlaştırmaktadır. Peter'in sanatsal yetenekleri ve eğitim seviyeleri, onun kültürel sermayesini oluşturmaktadır. Eğitim ve deneyimlerle şekillenen bu sermaye, onun sanat dünyasında kendine bir yer edinmesine yardımcı olmaktadır (Hesse, 2023a, s. 68). Peter'in arkadaşı Richard bir gazetede yazı işleri müdürü olan bir dostuna Peter'in yazmış olduğu küçük öyküleri göndererek bastırmıştır. Bunun karşılığı olan ücreti Peter'e vermiştir. Peter yayımlanmış ilk yazımı ve karşılığında aldığı ücret ile sahip olduğu kültürel sermayesini ekonomik sermayeye dönüştürmüştür. Peter'in sahip olduğu kültürel sermaye, akademik başarısı ve zekasıdır. Ancak bu kültürel sermaye, onun toplumsal alan içindeki baskılardan kaçmasına yardımcı olamamaktadır. Peter'in sanat çevresindeki ilişkileri ve bağlantıları, sosyal sermayesini oluşturmaktadır. Bu sosyal bağlantılar, onun sanat alanındaki görünürlüğünü artırmaktadır. Peter'in sanat alanında kazandığı prestij ve saygınlık, onun sembolik sermayesini oluştururken sanatsal kimliğini ve toplumsal kabulünü güçlendirmektedir.

Aynı zamanda Peter'in sanat dünyasında yer edinme çabası ve toplumsal çevresiyle ilişkisi Bourdieu'nun "alan" kavramı bağlamında değerlendirildiğinde Peter, sanat alanında kabul görmek ve başarı elde etmek için mücadele ederken, bu alanın kendine özgü normları ve değerleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Sanat alanı, Peter'in sanatsal ifade biçimini ve toplumsal algısını doğrudan etkilemektedir. Toplumun; sanata yaklaşımı ve alanın beklentileri, Peter'in sanatsal vizyonunu koruma mücadelesini şekillendirmektedir. Kişisel hayaller ile toplumsal gerçeklik arasındaki çatışma, onun sosyal alandaki mücadelesini ve içsel dünyasını dönüştürmektedir. Ayrıca, Peter'in sosyal çevre ile olan ilişkileri, sanat alanındaki stratejilerini ve başarısını belirleyen önemli bir faktördür. Bu ilişkiler, Peter'in toplumsal kabulünü ve sanat alanındaki pozisyonunu yakından etkilemektedir. Peter, bireysel hayalleri ile toplumsal normlar arasında denge kurmaya çalışmaktadır. Sanat alanındaki yer edinme çabası, onun habitusunun sosyal çevre tarafından nasıl belirlendiğini ve kişisel hedefleri ile toplumsal beklentiler arasındaki gerilimin yaşamını nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu gerilim Peter'in içsel dünyasını ve yaşam amacını şekillendirmektedir.

Romanın sonunda Peter, kasabasına geri dönerken kasabadan ayrılma kararını ve yaşadıklarını sorgulayarak içsel bir

muhasabe yapmaktadır.

(...) Peki, sağda solda amaçsız bunca dolanıp durmadan, harcanmış bunca yıldan ne geçti elime? Sevdiğim, hala da sevmekte olduğum kadın Basel’de sevimli iki yavruya annelik ediyor. Bana gönlünü kaptırmış bir diğeri ise bir başka erkekte teselli buldu, eskisi gibi meyve, sebze ve bitki tohumları satıyor. Kendisi için kalkıp kasabaya döndüğüm babam ne öldü ne de sağlığına kavuştu, karşımdaki yatağında miskin miskin oturuyor, bana bakıyor, kıskanıyor beni, kiler anahtarı bende çünkü. Ama bu kadar değil hepsi. Annemden ve suda boğulan gençlik arkadaşımın sonra sarışın Agi ve benim çarpık bacaklı ufak tefek Boppi de gökyüzündeki melekler arasına karıştı. Öte yandan kasabadaki evlerin sel baskınından sonra yeniden onarılması ve her iki bentin yeniden kurulması olayını yaşadım. İsteseydim, ben de şimdi belediye meclisi üyeleri arasında yer alırdım. Ama oradaki Camenzindler yeterde artar bile (Hesse, 2023a, s. 193).

Roman, Peter’in doğduğu kasabaya dönüp yaşlı babasıyla birlikte yaşamasıyla sona ermektedir. Bu son, Peter’in yaşamında birçok farklı insan ile temas ederek deneyim yaşadığını, birçok kayıp ve kazanım elde ettiğini ancak nihayetinde sakin ve sıradan bir sona ulaştığını göstermektedir.

“Peter Camenzind” Aile, Eğitim ve Okul

Romandaki eğitim olgusu okul ve aile bağlamında ele alındığında öncelikle Peter’in ebeveynleri hakkında verdiği bilgiler, ailenin ve okulun eğitim üzerindeki etkilerini yansıtmaktadır. “Annemle babamın benim körpe ruhumun gelişim sürecine olumlu ya da olumsuz pek katkıda bulunduklarını söyleyemeyeceğim. Annem evdeki işlerden gözünü açamazdı, babamın ise dünyada en az ilgilendiği bir şey varsa o da eğitim konusuydu” (Hesse, 2023a, s. 22). Okul hayatını ve sürecine yönelik olarak düşüncelerini Peter şöyle dile getirmektedir. “Ben de bir lisede alışıldığı üzere parasız yatılı konumda, bedavadan yiyip içerek okudum, ileride filolog olacaklar arasındaydım. Nedenini Tanrı bilir. Benim için bundan daha yararsız daha sıkıcı bir bilim dalı, benden bu kadar uzak bir branş bilmiyorum” (Hesse, 2023a, s. 32).

Peter’in ailesinin sahip olduğu ekonomik ve kültürel sermayenin yetersizliği onun yaşamını olumsuz yönde etkilemiştir. Ailelerin kültürel sermayesi ne kadar yüksekse ve kültürel sermayelerinin hacmi ekonomik sermayelerinkine oranla ne kadar büyükse okul eğitimine o kadar çok yatırım yapmaktadırlar (Bourdieu, 2006, s.35). Bu noktada Peter’in davranışlarının ve görüşlerinin belirleyici ilkesi olarak habitusun nasıl oluştuğu öne çıkmaktadır. Habitus, Peter’in hayatındaki kararlar ve eylemler üzerinde etkili olan, içsel bir düzenleyici ilke olarak işlev görmektedir (Bourdieu ve Passeron, 2015, s. 208). Eğitim noktasında ailenin ve okulun meslek seçiminde olan yetersizliğini ifade eden Peter öğrencilik yıllarında yaşadığı kavgalar ve öğretmenlerin kendisi hakkındaki düşünceleri geleceğini şekillendirmede son derece etkili olmaktadır.

(...) Öğrencilik yılların göz açıp kapanıncaya dek geçti. Öğrenci arkadaşlarla kavgaya, dövüşler ve dersler, arada da sıra özlemiyle gelecek düşleriyle dolu, bilime adeta taparcasına kucak açılan saatler, doğuştan miskinliğim lisede de zaman zaman depreşip olmadık işler açtı başıma olmadık cezalara çarptırıldım bu yüzden, her seferinde de bu miskinlik yeni yeni bir esriğin ve büyülenmişliğin kucağına götürüp bıraktı beni (Hesse, 2023a, s. 32).

Peter’in okul yaşamından beklentisi gelecek üzerine kuruludur.

(...) Okulun ve okulda öğretilenlerin hiç de fazla bir şey sayılamayacağını seziyordum kuşkusuz ama benim beklentim daha sonrasıyla ilgiliydi. Bütün bu ön hazırlıkların ve okuldaki sıkıcı çalışmaların ardında saf tinsel olanın saklı yattığını, kuşkuya yer vermeyen kesin bir hakikat bilgisinin beklediğini tahmin ediyordum. Ancak o zaman tarihteki karanlık karmaşaların, değişik uluslar arasındaki savaşların ve tek tek bütün ruhlarda sesini duyuran o ürkek ve çekingen sorunun ne anlama geldiğini öğrenecektim (Hesse, 2023a, s. 33).

Peter’in öğretmenlerinin kendisi hakkında görüşleri ise birbirine yakın düzeydedir.

(...) “Peter Camenzind” dedi bir gün Yunanca öğretmenim, “sen dik kafalının, başına buyruğun birisin, gün gelecek bu inatçılığınla bir kayaya toslayacaksın başını” Bense gözlüklü şişko öğretmenimize bakıyor, söylediklerini dinliyor, kendisini komik buluyordum. Bir günde “Peter Camenzind,” dedi bu kez matematik öğretmenim “haylazlıkta üzerine yok, sıfırdan daha düşük bir not almadığına üzülüyorum doğrusu. Bugünkü çalışmana bir not vermek gerekirse, eksi iki buçuk diyeceğim.” Bense öğretmene bakıyor, şaşı oluşuna üzülüyor, kendisini pek sıkıcı buluyordum. Yine başka bir gün tarih öğretmenimiz, “Peter Camenzind,” dedi, “senin için parlak bir öğrenci diyemem ama yine de ileride iyi bir tarihçi olacağını söylemeden duramayacağım. Tembelsin ama büyük ile küçüğü, önemli ile önemsizi birbirinden ayırmasını biliyorsun.” Hani tarih öğretmenimin söylediği de benim için o kadar önemli değildi. Ama yine de öğretmenlerime saygı duyuyor, bilime de nedenini bilmeksizin adeta tapıyordum. Tembelliğim konusunda öğretmenlerin tümü de aynı görüşü paylaşıyordu, öyleyken ben yerimde saymayıp ilerliyordum, sınıftakiler arasında ortanın üstündeydi yerim (Hesse, 2023a, ss. 32-33).

Hem öğretmenlerin hem de Peter’in görüşlerine yakından bakıldığında Peter’in yer aldığı okul, öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla etkileşim içinde olduğu bir “alan”dır. Bu bağlamda Peter’in bulunduğu okulda farklı türde “sermaye” türleri (özellikle kültürel sermaye) değerlidir. Bu açıdan eğitim alanında, habitus ve sermaye arasında sürekli bir etkileşim söz

konusudur. Çünkü kültürel sermaye, genellikle akademik başarı, bilgi birikimi ve entelektüel değerlerle bağlantılıdır. Peter'in "büyük ile küçüğü ayırt etme" gibi bir yeteneğe sahip olması, kültürel sermaye açısından onun belirli bir potansiyel barındırdığını göstermektedir. Ancak bu sermaye onun doğrudan akademik başarısına dönüşmemektedir. Çünkü tembellik ve hareketsizlik gibi unsurlar bu sermayeyi aktif hale getirebilecek araçları engellemektedir. Peter'in öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla olan ilişkileri, onun sosyal sermayesinin bir yansımasıdır. Peter'in öğretmenleriyle olan ilişkileri daha mesafeli ve eleştirel bir tavır içermektedir. Fakat okul içindeki sosyal pozisyonu yine de diğer öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan Peter'in öğretmenlerinden gelen eleştiriler, okulda onun nasıl algılandığına dair sembolik bir etki yaratmaktadır. "Parlak bir öğrenci" veya "tembel" gibi nitelendirmeler, Peter'in toplumsal imajını şekillendirmektedir. Bu sembolik sermaye, onun toplumdaki yerini belirleyen önemli bir faktör olarak gözükmektedir.

Zaman içerisinde hem fiziksel hem de düşünsel bağlamda gelişen Peter yüksek okula başlayacak olmanın sevincini içten içe yaşamaktadır. Yüksek okulu Zürih de okuyacaktır. Lise son sınıfta kendisini İtalyanca öğrenmeye vermiş ve eski yazarlarla ilk kez tanışmıştır. Babası yüksek öğrenim görmesine karşı değildir ancak kendisine para yardımı da yapmayacaktır. Alacağı burs yetmediği takdirde Peter çalışmak zorundadır. Aynı zamanda kendi payına düşeni almadan bırakmayan günlük yaşam kocaman ağızını açmış yanında getirdiği tüm coşku ve enerjiyi yiyip bitirmektedir. Bunun yanında dünya da kendinden emin ve enerjik davranmasını engelleyen köylülüğüne duyduğu lanet onu yine avucunun içine almıştır (Hesse, 2023a, s. 46).

Sonuç

Hermann Hesse'nin her iki eseri dönemin toplumsal kurumlarına karşı bir eleştiri sunmakta ve çeşitli sosyal ve eğitimsel konulara dair derinlemesine bir sorgulama içermektedir. Hesse, mevcut düzenin bireylerin gelişimini ve gerçek dünyayla uyumunu nasıl engellediğini sorgulamaktadır. Yaşamın bir öğrenme süreci olduğunu ve bireylerin her an deneyimlerinden öğrenerek geliştiğini vurgulamaktadır. Hesse eğitim sisteminin, bireylerin gerçek yaşam becerilerini ve değerlerini yansıtacak şekilde reforme edilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Hesse'nin eserleri, bireyin toplumla olan ilişkileri ile yalnızlık ve içsel keşif arasındaki dengeyi ele almaktadır. Bu bağlamda "Çarklar Arasında" romanında eğitim, bireyin içsel potansiyelini gerçekleştirmesi açısından bir engel olarak görülmektedir. Hans'ın yaşadığı ruhsal çöküntüler ve hayal kırıklıkları, eğitim sisteminin bireyi nasıl sınırladığını göstermektedir. Hesse ideal bir okulun ve eğitim anlayışının nasıl olacağı konusunda düşünceleriyle hem tarihi hem de çağdaş eğitim yaklaşımlarını sorgulamaktadır. "Peter Camenzind" romanında ise Peter'in doğa ile ilişkisi ve bireysel keşfi, eğitim sürecinde kendini bulma ve potansiyelini gerçekleştirme çabası olarak ele alınmaktadır. Her iki romanda öne çıkan eğitim olgusu, Hesse'nin insanın içsel yolculuğuna ve kişisel gelişimine olan derin ilgisini yansıtmaktadır.

Bourdieu'nun kavramları, "Çarklar Arasında" genç bir öğrencinin eğitim sistemiyle yaşadığı çatışmalar ve bu çatışmaların birey üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Hesse'nin romanında, eğitim süreci, ana karakter Hans Giebenrath'ın habitusunu belirlemektedir. Eğitim sisteminin dayattığı normlar ve beklentiler, Hans'ın düşünce ve davranış biçimlerini şekillendirmektedir. Ancak beklenenin tersine eğitim, Hans'ın içsel çatışmalarını ve toplumsal beklentilerle uyum sorunlarını derinleştirmektedir. Hans'ın sahip olduğu kültürel sermaye, akademik başarısı ve zekasıdır. Eğitim süreci Hans'a kültürel sermaye kazandırmak yerine, kişisel başarısızlık ve toplumsal uyumsuzluk hissi yaşatmaktadır. Sosyal sermayenin kazanılmasında etkili olan eğitim, Hans'ın yaşamında sosyal bağlantıların gevşekliğini ve eğitim kurumlarının bu bağlantılara nasıl müdahil olduğunu göstermektedir. Son olarak romanda Hans'ın eğitim sürecinde yaşadığı başarısızlıklar, toplumsal prestij ve sembolik sermaye açısından nasıl dışlandığını göstermektedir.

"Peter Camenzind", romanı ise eğitim yoluyla kişisel gelişimi ve toplumsal yer bulma arayışını ele almaktadır. Peter'in eğitimi, onun toplumsal ilişkilerini, içsel dünyasını ve habitusunu şekillendirmektedir. Peter'in toplumsal dünyayı ve kişisel değerlerini anlamlandırma biçimini belirleyen eğitim aynı zamanda Peter'in kişisel hedefleri ile toplumsal beklentiler arasında yaşadığı içsel çatışmaları derinleştirmektedir. Romanda Peter'in toplumsal normlara uyum sağlama sürecinde yaşadığı zorluklar ortaya konulmaktadır. Bireysel gelişim sürecinde eğitim, Peter'e kültürel sermaye kazandırma fırsatı sunmaktadır. Ancak bu süreç, Peter'in kişisel değerlerini ve toplumsal rolünü bulma sürecinde karşılaştığı zorlukları da göstermektedir. Bu açıdan eğitim, kültürel sermaye edinmede ve toplumsal konumu belirlemede öne çıkmaktadır. Son olarak eğitim yoluyla elde edilen sosyal sermaye toplumsal eşitsizlikler ve sınıf farklılıklarıyla ilişkili olsa da Peter'in toplumsal kimliğini ve prestijini etkilemektedir.

Sonuç olarak her iki romandaki ana karakterlerin sahip oldukları farklı varoluş koşullarının farklı habitusları doğurduğu görülmektedir. Sosyal dünyadaki farklı pratikler, bireylerin veya grupların farklı habitusları ve varoluş koşulları sonucunda oluşmaktadır. Yani bireylerin sosyal çevrelerinden ve yaşam koşullarından kaynaklanan habitusları onları farklı pratikler gerçekleştirmeye yönlendirmektedir. Bu farklılıklar, değerlerin, normların ve kimliklerin sistemli konfigürasyonları olarak ortaya çıkmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Alver, K. (2004). Edebiyatın Sosyolojik İmkânı. Köksal Alver(Ed.), *Edebiyat Sosyolojisi*(ss.13-22). Hece Yayınları.
- Bağ, Ş. (1994). *Hermann Hesse'nin "Unterm Rad" adlı yapıtında eğitim sorunsalı*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/Batı Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bodur, R. (2022). *Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında", Robert Musil'in "Öğrenci Törless'in Bunalımları" ve Ödön Von Horvath'ın "Allahsız Gençlik" Adlı Eserlerinde Eğitim ve Toplumun Birey Üzerindeki Etkileri* [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler*. H. U. Tanrıöver (Çev.). Hil Yayınları.
- Bourdieu, P. (2013). *Seçilmiş Metinler*. L. Ünsaldı (Çev.). Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2013a). *Bilimin Toplumsal Kullanımları*. L. Ünsaldı (Çev.). Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015a). *Ayırım*. D. F. Şannan, & A. G. Berkurt (Çev.). Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji Meseleleri*. F. Öztürk, B. Uçar, M. Gültekin, & A. Sümer (Çev.). Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (2014). *Varisler. Öğrenciler ve Kültür*. L. Ünsaldı, & A. Sümer (Çev.). Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (2015). *Yeniden Üretim*. A. Sümer, L. Ünsaldı, & Ö. Akkaya (Çev.). Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (2011). *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. N. Ökten (Çev.). İletişim Yayınları.
- Calhoun, C. (2014). Bourdieu sosyolojisinin ana hatları. G. Çeğin, A. Arlı, E. Göker ve Ü. Tatlıcan (Der.). *Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (s. 77-129). İletişim Yayınları.
- Çelik, Ç. (2014). Sosyal Sermaye, Ebeveyn Ağları ve Okul Başarısı. *Pierre Bourdieu* (s. 265-290). Yapı Kredi Yayınları.
- Değer, F. (2022). Toplumsal Kurumlar ve Eğitim. Oktik, N., Varışlı, B., & Tuncer, M. C. (Ed.), *Eğitim Sosyolojisi* (3. b., s. 109-125). Pegem Akademi.
- Demir, A. (2024). *Bütüncül Eğitim – Giriş Kitabı*. Nobel Bilimsel Eserler.
- Demirel, A. (2016). *Hermann Hesse'nin Romanlarındaki Kadın Portreleri*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Hesse, H. (2022). *İnanç da Sevgi de Aklın Yolunu İzlemez*. K. Şipal (Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Hesse, H. (2023). *Çarklar Arasında*. K. Şipal (Çev.). Can Sanat Yayınları.
- Hesse, H. (2023a). *Peter Camenzind*. K. Şipal, (Çev.). Can Sanat Yayınları.
- Illich, I. (2017). *Okulsuz Toplum*. M. Özay (Çev.). Şule Yayınları.
- Jiříčková, B. (2011). *Kritik der Erziehungsmethoden: Wedekinds Frühlings Erwachen und Hesses Unterm Rad*. (Abschlussarbeit). Universität Pardubice. <https://dk.upce.cz/handle/10195/38758>. Erişim tarihi: 19.06.2024
- Kanra, Y. T. (2022). Hermann Hesse'nin Çarklar Arasında ve Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak Romanlarında Eğitim Sorunsalı ve İntihar Motifi. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 10(1), 55-70.
- Kıziler Emer, F., & Şen, E. (2019). Hermann Hesse'nin Çarklar Arasında (Unterm Rad) adlı romanı ile Michael Haneke'nin Beyaz Bant (Das Weiße Band) adlı filminin tematik açıdan karşılaştırılması. *Journal of Human Sciences*, 16(2), 543-560. doi:10.14687/jhs.v16i2.5733
- Kızıllan, P. (2023). Hermann Hesse'nin Çarklar Arasında Adli Romanında Çocuk Benlik ve Varoluşçu İmgeler. *Dini Araştırmalar*, 26/64, 241-276. <https://doi.org/10.15745 /da.1241387>.
- Kristerk, B. (1999). Bildungsideal und Bildungswege in Hermann Hesses Werken "Peter Camenzind", "Unterm Rad" und "Demian". <https://www.grin.com/document/3063>. Erişim tarihi:17.05.2024
- Lechner, S. M. (2019). *Das Thema Schule in der Literatur vor dem Ersten und nach dem Zweiten Weltkrieg: eine kritische Analyse ausgewählter Werke*. Diplomarbeit. Karl-Franzens-Universität Graz. <https://unipub.uni-graz.at/obvugrhs/download/pdf/3610292>. Erişim tarihi: 24.06.2024
- Liedtke, K. (2024). *Identitätsbildung, soziale Beziehungen und Lebensweg in Hermann Hesses Roman Peter Camenzind*. <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1830392>. Erişim tarihi: 07.07.2024
- Mangan, M. (1994). *Hermann Hesses Unterm Rad: Identitätssuche eines Jugendlichen*. Masterarbeit. Portland State University. https://pdxscholar.library.pdx.edu/open_access_etds/4847/. Erişim tarihi: 25.05. 2024
- Metin, E. G. (2009). *Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" Adli Romanında Kültürel Yansımalar* [Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Metin, O. & Ünal, Ş. (2022). İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 273-294.
- Osmanovic, E. (2021). Unterm Rad der Bildung. *Medienimpulse*, 59(4), 12-Seiten. <https://journals.univie.ac.at/index.php/mp/article/view/6518>. Erişim tarihi: 25.06.2024
- Özsöz, C. (2014). Pierre Bourdieu: Simgesel Şiddet, Eğitim, İktidar. *Pierre Bourdieu* (ss. 290-312). Yapı Kredi Yayınları.

- Öztürk, B. (2023). Hermann Hesse'nin Unterm Rad Adlı Eserinde Otorite Tipleri. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 11(1), 19-33. <https://doi.org/10.37583/diyalog.1312759>
- Polednová, M. (2023). *Internat als Züchtigungsanstalt in den Werken Unterm Rad von Hermann Hesse und Die Klosterschule von Barbara Frischmuth*. Bachelorarbeit. Karlsuniversität. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/180540>. Erişim tarihi: 01.07.2024
- Prigl, Magdalena (2020). *Hesse, Altenberg und Wedekind im Kontext der Lebensreform: Vegetarismus, Bildungsreform und Menschenbild*. Masterarbeit, Universität Wien. <https://theses.univie.ac.at/detail/57790>
- Robisch, A. (2000). *Soziologische Perspektiven in der Literaturwissenschaft oder Warum ist Hermann Hesse Schriftsteller geworden?* Deutsches Seminar II Universität Freiburg Leitender Dozent: Prof. Dr. Rolf Günther Renner Hauptseminar: Grundpositionen der Literaturtheorie Sommersemester. https://www.audimax.de/fileadmin/hausarbeiten/literatur/Hausarbeit_Literatur_Soziologische_Perspektiven_in_der_Literaturwissenschaft_ahx1022.pdf . Erişim tarihi: 13.06.2024
- Schulz, R. (2016). *Der Erziehungsapparat in Thomas Manns Buddenbrooks und Hermann Hesses Unterm Rad*. <https://cir.nii.ac.jp/crid/1070845763416283392>. Erişim tarihi: 05.07.2024
- Schwarz, V. (2020). *Autobiographische Texte von Hermann Hesse im Deutschunterricht*. Masterarbeit. Paris-Lodron-Universität Salzburg. <https://eplus.uni-salzburg.at/obvusbhs/content/titleinfo/5339189/full.pdf>. Erişim tarihi: 09.05.2024
- Subašić, A. (2021). *Autobiographische Elemente in Hermann Hesses "Unterm Rad" und "Peter Camenzind"* (Doctoral dissertation, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Faculty of Humanities and Social Sciences. Department of German Language and Literature). <https://repozitorij.unios.hr/en/islandora/object/ffos%3A5825>. Erişim tarihi: 18.05.2024
- Şanalır, A. (2021). *"Çalkıuşu" ve "Çarklar Arasında" Romanlarında Eğitim Olgusu* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şen, E. (2019). *Hermann Hesse'nin Çarklar Arasında (Unterm Rad) Adlı Romanı ile Michael Haneke'nin Beyaz Bant. Bir Alman Çocuk Öyküsü (Das Weiße Band. Eine Deutsche Kindergeschichte) Adlı Filminde Eğitim Eleştirisi* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları.